

Herédi Máté

Felsőoktatás?! – Merre tovább?

Több hónapos huzavona után februárban konszenzus született a felsőoktatási törvény módosításáról szóló vitaanyagról, amelyet a Hoffman Rózsa nevével fémjelzett Oktatási Államtitkárság mellett immáron a hallgatói szervezetek képviselői és az intézmények vezetői is támogatnának. Az érintettek által rögzített 15 alapelv mentén még a tavasszal megkezdődik a tényleges normaszöveg kidolgozása, amelyik akár már a 2011-es őszi szemesztert is érintheti. A fő kérdés azonban nem az, hogy a tervezetből mikor lesz törvény, hanem az, hogy az általa meghatározott irányok mennyire képesek a magyar felsőoktatás minőségének javítását szolgálni európai-, illetve világviszonylatban.

A 21. század egyeteme ugyanis üzlet, mégpedig nagy üzlet, amelyet a felsőoktatás globalizálódása is jelez. A hallgatókért világméretű verseny folyik, amelyben jelenleg sem Európa, sem hazánk nem áll túl jól,¹ ami főként annak köszönhető, hogy az itt található tradicionális intézmények sokszor nehezen alkalmazkodnak az olyan nagy változásokhoz, mint a hatvanas évek óta fokozódó hallgatói „boom”, vagy a gyakorlati és elméleti tudás közti határvonal újraértelmezése. Az egyetemnek már nem csak korábbi misszióját - az egyetemes tudás átadását - kell érvényesítenie, hanem az adott ország, illetve az adott kontinens versenyképes munkaerejét is ki kell nevelnie.

Az elmúlt két évtizedben lezajlott folyamatok reakciójaként világszerte több koncepció alakult ki a felsőoktatás jövőjét illetően. Magyarország a bolognai rendszer bevezetésével egyértelmű lépést tett az európai felsőoktatási térségbe való integráció felé. Felmerül a kérdés, hogy ez megfelel-e a magyarországi elvárásoknak

¹A világ 20 legjobb egyeteme között csupán egy európai, a Cambridge-i Egyetem kapott helyett, melyet 19.-ként rangsoroltak. (forrás: <http://www.webometrics.info/premierleague.html>)

és igényeknek. Elemzésemben olyan külföldi országokat, modelleket kívánok felvázolni mintaként, amelyek időben felismerték a felsőoktatás kulcsfontosságát, és új elképzelések alapján, sikeresen reformálták meg a felsőoktatási rendszert. Elemzésemben megvizsgálom, hogy az általuk alkalmazott koncepciók mennyiben térnek el, vagy vágnak egybe a Fidesz-KDNP által kijelölt úttal.

A felsőoktatást - hasonlóan a gazdasághoz – több nagy válság is elérte, köztük a legjelentősebb talán az 1960-as évektől a tömegesedés, amelyik a hallgatók közötti eltérő előképzettséget, családi háttérrel és motivációt hozta magával. Ez gyakorlatilag az egyetem mellett egy új szektor megjelenését eredményezte, amelyik rövidebb képzési idővel számolva hasonló végzettséget biztosított. Ez az intézmény országokként eltérő megoldásokkal és elnevezésekkel jött létre (pl. főiskola).

A tömegesedés, nagyjából a nyolcvanas évekre érte el azt a szintet, amelyet már a jóléti államok sem voltak képesek fedezni költségvetésükből, így az intézmények fokozatosan külső forrásokra is támaszkodni próbáltak, és e forrásokért versenyezni kezdtek egymással. A hallgatói „boom” mind az oktatás színvonalát, mind az oktatás-kutatás egységét veszélybe sodorta, ráadásul kvázi gazdálkodó szervezetté változtatta a felsőoktatási intézményeket.

Az új kihívásokra Európa az oktatás terén is integrációval válaszolt, ami kezdetben, az USA-ban meglévő hallgatói és kutatói mobilitás európai szintű megteremtésére irányult. Csakhogy az amerikai rendszer – szemben az európaival – differenciált, éppen emiatt nagy az átjárás egyetem és egyetem között, ráadásul a tengerentúlon a lakhely és munkahely gyakori változtatása is társadalmilag bevett szokásnak mondható.

Ezzel szemben Európában egy, a mobilitáson alapuló, ámde integrált felsőoktatási rendszer megteremtését tűzték ki célul, amelynek pont az lenne fő jellegzetessége,

hogyan nem teremt versenyt, mert az intézmények ugyanolyan végzettséget adnak a bolognai folyamat keretében.

Az 1999-ben aláírt dokumentum céljai közül az egyetem-főiskola kettősét megszüntető, helyette alap- és mesterfokozatot létrehozó intézkedést övezték a legnagyobb viták. Az angolszász típusú, úgynevezett lineáris, vagy egymásra épülő felsőoktatás előnye, hogy hatékonyabban kezeli a tömeges képzést, a hallgatókat szelektálja, valamint a rendszer több ponton végzettséggel elhagyható.

A Bologna nyilatkozat célkitűzései

1. érthető és könnyen összehasonlítható fokozatot adó képzési rendszerek létrehozása
2. a két, - egymásra épülő – ciklusú képzés struktúra bevezetése
3. a kreditrendszer bevezetése
4. a hallgatói és kutatói/tanári mobilitás egész Európán belül
5. a közös minőségbiztosítás megállapítása összehasonlítható kritériumokon és módszerek alapján
6. az európai vonatkozások tartalmi beépítése az oktatásba

A 45 európai ország által aláírt nyilatkozat értelmében 2005-re minden együttműködő állam megkezdte a kétciklusú képzési rendszer bevezetését, köztük Magyarország is. A hazai Bologna-rendszer sikerét sok szakértő kétségbe vonta, csakúgy, mint a Fidesz-kormány, amelyik az új felsőoktatási törvény koncepciójában ismét a korábbi struktúrával is közösködő, de a kétciklusú képzést meghagyó rendszerben gondolkodik.

Ebben elkülönülne az egyetem és főiskola egysége, létrejönne egy akadémiai és egy gyakorlati alapszak, amelyek közül az előbbit mesterfokozattal lehetne kiegészíteni, míg az utóbbi már a munkaerőpiacra is elegendő gyakorlati tudást biztosítana. Így megvalósulhatna egy, a hagyományos és a Bologna-rendszert ötvöző kétdimenziós rendszer, amelyhez hasonló

először az 1970-es évektől Nagy-Britanniában, majd 1986 óta Hollandiában működik, illetve a nagy hírnévnek örvendő finn felsőoktatás struktúrájával is egybevág.

A fentebb említett, gyakorlati tudást is biztosító főiskolai képzés elődjét a brit politechnikumok adták, amelyek a tömegesedés jelenségére igyekeztek választ adni. Ezek kezdetben közvetlenül a munkába álláshoz nyújtottak szakmai felkészítést, de az 1990-es évekre komoly kutató tevékenységük révén egyetemi rangot kaptak, így egy teljesen egységes, lépcsőzetes rendszer alakult ki Nagy-Britanniában.

Az amerikai felsőoktatás a brit mintán alapszik, lineáris, de rendkívül szerteágazó, államonként eltérő. Sajátossága a „multicampus” rendszer, amely részben regionális, részben az egész államra kiterjed. Három lépcsőből áll, legfelül a többi egyetemi központot magába foglaló University, alatta a csak alkalmazott kutatást és oktatást végző State University, vagy állami egyetem, végül a Community College-k rendszere.

Érdeemes pár szót szólni a már évszázadok óta igen jól működő német felsőoktatásról is, amelyik az egyetemekkel párhuzamosan működő szakfőiskolai rendszerre épít. A szakfőiskolák az 1970-es évektől kezdve jelentek meg. Ezek az intézmények nagyon oktatás-orientáltak, a közgazdászok mellett Németországban a mérnököket is ebben a rendszerben képzik. Az általában 6 féléves képzések mintájára Ausztriában, Belgiumban és Hollandiában is hasonló, bachelor fokozatot adó képzéstípust hoztak létre.

A külföldi mintákból is jól látható, hogy a gyakorlati jellegű képzések sok helyen, az egyetemi képzési szint mellett elhelyezkedve kulcsszerepet játszanak az adott felsőoktatási rendszerekben. Ha a magyar szabályozás is hasonlóan jól működő gyakorlati alapszakokat hozna létre, akkor ez hosszútávon jelentősen növelhetné a hazai diplomák külföldi megítélését.